

عوامل تعیین کننده تغییر حسابرِس در بورس اوراق بهادار تهران

آرزو آقایی

دانشجوی دکتری حسابداری عضو باشگاه پژوهشگران جوان دانشگاه آزاد اسلامی مبارکه

اعظم جاری

کارشناس ارشد حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی مبارکه

تاریخ دریافت: ۹۲/۱/۱۰، تاریخ پذیرش: ۹۲/۵/۹

چکیده

با توجه به اهمیت تأثیر حرفه حسابرِس به روی افزایش قابلیت اتکای گزارشگری مالی، تغییر حسابرِس و دلایل آن به موضوعی با اهمیت در دهه های اخیر تبدیل شده است. با این وجود، تحقیقات اندکی در این زمینه در ایران انجام شده است. هدف این تحقیق تعیین عوامل مؤثر بر تغییر حسابرِس در بورس اوراق بهادار تهران است. به منظور بررسی تأثیر این عوامل به روی تغییر حسابرِس از مدل رگرسیون لجستیک استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان داد از بین شش عامل مهم در نظر گرفته شده در این تحقیق تنها اندازه موسسه ی حسابرِس در سطح اطمینان ۹۵٪ بر تغییر حسابرِس تأثیر مثبت دارد. همچنین، با توجه به عدم ارتباط بین دریافت اظهارنظر مشروط و تغییر حسابرِس مسئله اظهارنظر فروشی در بورس اوراق بهادار تهران تأیید نمی شود.

واژگان کلیدی: تغییر حسابرِس، رگرسیون لجستیک، اظهارنظر مشروط، بورس اوراق بهادار تهران، اظهارنظر فروشی

۱- مقدمه

هدف اصلی گزارشگری مالی فراهم نمودن اطلاعات قابل اطمینان برای استفاده کنندگان صورتهای مالی است. در صورتی این اطلاعات قابل اطمینان خواهد بود که فردی مستقل و بی طرف قابلیت اطمینان و درستی آن را تأیید کند. شرکت ها برای تأیید صورتهای مالی و اطمینان

بخشی به استفاده کنندگان در مورد قابلیت اتکای اطلاعات مالی از خدمات حسابرسی مستقل استفاده می کنند [3]. اجرای حسابرسی توسط حسابرسیان مستقل نقش بسیار مهمی در بهبود کیفیت افشای اطلاعات مالی و قابلیت اتکای آن دارد. [۱ و ۲]. بنابراین حسابرسی نقش نظارت بر فرایند گزارشگری مالی شرکت را بازی می کنند [۴]. حسابرسی مستقل کاهش دهنده ی هزینه های نمایندگی از طریق شناسایی و بررسی درستی، کفایت و کامل بودن صورتهای مالی است [۱۲]. حسابرسی نقش حیاتی در کاهش ریسک اطلاعات دارند که اصلی ترین دلیل تقاضا برای خدمات حسابرسی است [۱۰]. حسابرسی برای انجام وظایفشان با مشکل تضاد منافع روبرو هستند، زیرا از یک طرف سعی در حفظ استانداردها و چارچوب حرفه ای دارند و از طرف دیگر باید خواسته های مدیران را برآورده سازند. بنابراین اگر حسابرسی نظری متفاوت با مدیران داشته باشند این موضوع منجر به تضاد منافع می شود. در نتیجه، مدیران تصمیم می گیرند حسابرسی را تغییر دهند [۲۷]. تصمیم به تغییر حسابرسی شامل تغییر حسابرسی موجود به منظور تغییر کیفیت متفاوت حسابرسی با توجه به شرایط شرکت است [۲۵]. شرکت در صورتی که حسابرسی را تغییر دهد متحمل هزینه های مستقیم و غیرمستقیم می شود [۲۴]. بنابراین، این سوال مطرح می شود که چرا شرکت تصمیم به تغییر حسابرسی می گیرد؟

عوامل مختلفی مانند اختلاف عقیده در مورد محتوای گزارشگری مالی، اختلاف عقیده در مورد اظهارنظر حسابرسی [۲۲]، اختلاف در مورد حق الزحمه ی حسابرسی، تغییر مدیریت [۶] و ... ممکن است بر تغییر حسابرسی تأثیر داشته باشند. این عوامل ممکن است باعث تغییر حسابرسی و در نتیجه کاهش استقلال حسابرسی شوند. هدف این تحقیق تعیین عوامل مؤثر بر تغییر حسابرسی در بورس اوراق بهادار تهران است. به منظور بررسی تأثیر این عوامل به روی تغییر حسابرسی از مدل رگرسیون لجستیک استفاده شده است. نمونه بررسی شده شامل ۱۸۲ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است که از این تعداد ۹۱ شرکت حسابرسی خود را تغییر داده اند. نتایج تحقیق نشان داد از بین شش عامل مهم در نظر گرفته شده در این تحقیق تنها اندازه موسسه ی حسابرسی در سطح اطمینان ۹۵٪ بر تغییر حسابرسی تأثیر مثبت دارد. همچنین، با توجه به عدم ارتباط بین دریافت اظهارنظر مشروط و تغییر حسابرسی مسئله وجود اظهارنظر فروشی در بورس اوراق بهادار تهران تأیید نمی شود.

۲- ادبیات تحقیق

۱-۲- تئوری و چارچوب نظری تحقیق

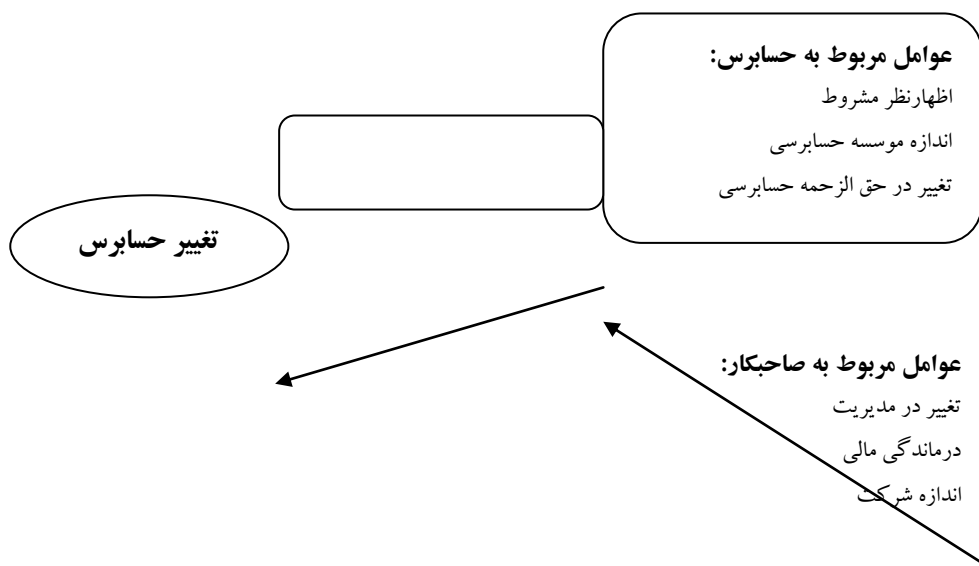
علاوه بر الزام قانونی مربوط به حسابرسی گزارشات مالی برای شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، تئوری نمایندگی و تئوری پیام نیز توجیه کننده تقاضا برای خدمات حسابرسی می باشد [۵]. حسابرسی کاهش دهنده ریسک نمایندگی است که در اثر تضاد منافع بین مدیران و سهامداران، سهامداران کوچک و سهامداران بزرگ، بستانکاران و سهامداران ایجاد می شود [۳۷].

جنسن و مکلینگ [۲۷] حسابرسی را به عنوان فعالیت نظارتی که کاهش دهنده هزینه های نمایندگی است در نظر می گیرند. حسابرسان ارائه کننده سطوح مختلفی از کیفیت حسابرسی هستند و اندازه موسسه ی حسابرسی عامل موثر در تعیین کیفیت حسابرسی است [۲۶]. شرکت ها به منظور دریافت کیفیت متفاوت حسابرسی، حسابرس خود را تغییر می دهند و تصمیم به تغییر حسابرس به مشکلات نمایندگی در جدایی مالکیت و کنترل در شرکت مربوط می شود [۱۷]. تحقیقات انجام شده در زمینه تغییر حسابرس، بر تئوری پیام یا نقش اطلاعاتی انتخاب حسابرس برای توجیه تغییر حسابرس تأکید می کنند. تئوری پیام بیان می کند که شرکتها (صاحبکاران) زمانی که می خواهند کیفیت متفاوت و یا قابلیت اعتماد و درستی صورت های مالی را به استفاده کنندگان انتقال دهند، حسابرس را تغییر می دهند [۵].

سیاست خصوصی سازی و افزایش سریع رقابت در حسابرسی، مدیریت و بازار سرمایه هزینه های نمایندگی و انگیزه های پیام رسانی را در شرکت های ایرانی عضو بورس اوراق بهادار افزایش داده است. در این تحقیق به بررسی رابطه بین عوامل مرتبط با صاحبکار و ویژگیهای حسابرس و تغییر حسابرس در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته شده است. در بازار اوراق بهادار نوظهوری چون بورس اوراق بهادار تهران نقش حسابرسان به عنوان کاهش دهنده تضاد منافع در تصمیمات گزارشات مالی بسیار مهم تر از بازارهای توسعه یافته است. در نتیجه بررسی عوامل موثر بر تغییر حسابرس که باعث از بین رفتن استقلال حسابرس و در نتیجه کاهش کیفیت حسابرسی می شود، بسیار مهم است [۵]. تحقیقات قبلی نشان داده است که شرکت

ها حسابسان را با توجه به عواملی چون تغییر در مدیریت، اندازه ی موسسه حسابرسی، اظهارنظر مشروط، تغییر در حق الزحمه حسابرسی و سایر موارد تغییر می دهند. در این تحقیق این عوامل به دو دسته تقسیم شده اند: (۱) عوامل مربوط به حسابرس (۲) عوامل مربوط به صاحبکار. عوامل مربوط به حسابرس شامل اظهارنظر مشروط حسابرسی، اندازه ی موسسه حسابرسی و تغییر در حق الزحمه حسابرسی و عوامل مربوط به صاحبکار شامل تغییر در مدیریت، درماندگی مالی و اندازه شرکت (صاحبکار) است. بنابراین چارچوب نظری مربوط به تغییر حسابرس در این تحقیق در شکل شماره ۱ نشان داده شده است.

شکل شماره ۱: چارچوب نظری مربوط به تغییر حسابرس

۲-۲- تحقیقات انجام شده در زمینه تغییر حسابرس

بخشی از تحقیقات قبلی به بررسی ارتباط بین یک عامل با تغییر حسابرس پرداخته اند. تکیا و غزالی [۳۴] به بررسی ارتباط بین اظهارنظر مشروط و تغییر حسابرس پرداخته اند اما ارتباط مهمی را بین گزارش مشروط و تغییر حسابرس نیافته اند. در تحقیقی دیگر لنوکس [۲۹] رابطه بین

ورشکستگی و تغییر حسابرس را بررسی کرده و نتایج این تحقیق نشان داد که ارتباطی بین این دو متغیر وجود ندارد. یکی از دلایل عدم تأیید ارتباط بین این متغیرها تعداد کم نمونه ها و در نظر نگرفتن دیگر عوامل می باشد.

اسماعیل و علی احمد [۲۵] در تحقیقی به بررسی عوامل تعیین کننده تغییر حسابرس در مالزی پرداختند. تحقیق آنها نشان داد که نسبت بدهی، فعالیتهای تامین مالی، طول مدت قرارداد حسابرسی و حق الزحمه حسابرسی عوامل مهم تعیین کننده تغییر حسابرس است.

لین و لیو [۳۱] به بررسی سایر عوامل تغییر حسابرس پرداخته اند. در این تحقیق ارتباط بین مکانیزم های نمایندگی کنترل داخلی شرکت و تصمیم به تغییر حسابرس بررسی شده است. نتایج این تحقیق نشان داده که شرکت هایی که مکانیزم کنترل داخلی ضعیفی دارند بیشتر تمایل به تغییر حسابرس دارند. باقرپور و شیلر [۵] در تحقیقی چگونگی ارتباط بین افزایش رقابت حسابرسی و تغییر در اهداف شرکت و هزینه های نمایندگی مدیریت را با تغییر حسابرس بررسی کرده اند. نتایج این تحقیق نشان داد افزایش در رقابت، تغییر در مدیریت شرکت و دریافت اظهارنظر مشروط به طور با اهمیتی با تغییر حسابرس در ارتباط است.

۳- فرضیه های تحقیق

تصمیم به تغییر حسابرس شامل تغییر حسابرس موجود در نتیجه انتخاب کیفیت متفاوت حسابرسی با توجه به ویژگیهای شرکت حسابرسی است [۳۰]. مهمترین دلایل مربوط به تغییر حسابرس شامل حق الزحمه بالای حسابرسی و عدم رضایت از خدمات ارائه شده توسط حسابرسان قبلی است [۷]. بعضی از تحقیقات نشان می دهد شرکت ها پس از دریافت اظهارنظر مشروط تصمیم به تغییر حسابرس می گیرند [۱۱]. تحقیقات دیگری وجود دارد که نشان می دهد شرکت های ورشکسته و درمانده مالی تمایل بیشتری به تغییر حسابرس دارند [۳۳]. بنابراین این سوال مطرح می شود که کدام یک از این عوامل با تغییر حسابرس در بورس اوراق بهادار تهران در ارتباط است؟ به منظور پاسخگویی به سوال تحقیق رابطه بین عوامل مربوط به صاحبکار و عوامل مربوط به حسابرس با تغییر حسابرس بررسی شده است.

تغییر در مدیریت:

بر طبق ادبیات تحقیق و تحقیقات قبلی، مدیریت شرکت تمایل به تأثیر گذاشتن بر انتخاب حسابرس دارد و برای دستیابی به خواسته هایش تمایل به تغییر حسابرس دارد. با تغییر در مدیریت و هیئت مدیره، مدیران جدید ممکن است ترجیح دهند حسابرس را تغییر دهند زیرا آنها با حسابرسان دیگری رابطه کاری بهتری داشته اند و به دنبال حسابرسی هستند که خواسته های آنها را برآورده سازد [۳۹]. نتایج تحقیقات قبلی در مورد ارتباط بین تغییر حسابرس و تغییر در مدیریت ناسازگار بوده اند [۱۱]. بعضی تحقیقات هیچ ارتباط مهمی را بین این دو متغیر نیافته اند [۳۹]، در صورتی که بعضی تحقیقات نشان داده که تغییر مدیریت یکی از مهمترین دلایل تغییر حسابرس است [۸] و [۹]. فرضیه اول تحقیق به صورت زیر است:

H1: تغییر در مدیریت شرکت صاحبکار با تغییر حسابرس رابطه مثبت دارد.

اظهارنظر مشروط:

یکی از مهمترین دلایل تغییر حسابرس دریافت اظهارنظر مشروط حسابرسی است. تحقیقات قبلی دریافته اند که دریافت گزارش مشروط حسابرسی ممکن است منجر به تغییر حسابرس شود [۲۰] و [۳۶]، به این دلیل که مدیریت یا سهامداران اصلی اعتقاد دارند که در صورت تغییر حسابرس شرکت می تواند حسابرسی را بیابد که اظهارنظری مطابق نظرات مدیریت ارائه دهند [۱۱]. فرضیه دوم تحقیق به صورت زیر است:

H2: صدور اظهارنظر مشروط حسابرسی با تغییر حسابرس رابطه مثبت دارد.

اندازه ی شرکت صاحبکار:

اندازه ی شرکت، متغیر مهم دیگری در رابطه با تغییر حسابرس می باشد. بتی [۶] بیان می کند که فعالیت های حسابرسی و حق الزحمه حسابرسی با افزایش اندازه و پیچیدگی شرکت صاحبکار افزایش می یابد [۱۳]. ویلنبرگ [۳۸] پیشنهاد می دهد که شرکت های بزرگ مجبور به استخدام و کارگیری و تغییر به شرکت های بزرگ حسابرسی هستند زیرا شرکت های بزرگ حسابرسی معمولاً عملیات پیچیده تری دارند. بنابراین نیاز به استخدام حسابرسان باتجربه تر دارند [۲۳]. با

افزایش اندازه ی شرکت تضاد منافع افزایش می یابد و تقاضا برای حسابرسی با کیفیت بالاتر افزایش می یابد [۳۲]. همانند فریدلن [۱۹] و لنوکس [۲۹] در این تحقیق لگاریتم داراییها به عنوان شاخص اندازه ی شرکت در نظر گرفته شده است. بعضی تحقیقات دریافته اند که شرکت های کوچک بیشتر امکان دارد که اظهارنظر مشروط دریافت کنند و حسابرس را تغییر دهند [۲۱] و [۲۸] و [۳۵]. فرضیه سوم تحقیق به صورت زیر است:

H3: اندازه شرکت صاحبکار با تغییر حسابرس رابطه عکس (منفی) دارد.

اندازه موسسه ی حسابرسی:

انتخاب موسسه ی حسابرسی که با نیازهای شرکت و مدیریت هماهنگ باشد ممکن است به عوامل مختلفی مربوط شود اما اندازه حسابرسی به عنوان یک عامل مهم در انتخاب حسابرس در بازارهای توسعه یافته در نظر گرفته می شود. معمولاً شرکت های بزرگ توسط موسسات بزرگ حسابرسی می شوند. حسابرسی صاحبکاران و شرکت های بزرگ نیاز به منابع انسانی و تکنیکی بیشتری دارد که معمولاً توسط شرکت های بزرگ حسابرسی فراهم می شود [۱۵]. یک شرکت حسابرسی با کیفیت بالا باید مستقل بوده و دارای متخصصین کافی و درستی و صداقت داشته باشد. در حقیقت استقلال حسابرس شامل تخصص و درستکاری است. معمولاً کیفیت حسابرسی با اندازه موسسه حسابرسی سنجیده می شود. برای مثال موسسات بزرگ حسابرسی باید درجه استقلال بالاتر داشته و منابع انسانی و تخصصی و تکنیکی بیشتری داشته باشند. بنابراین آنها می توانند خدمات حسابرسی با کیفیت بالاتری ارائه دهند [۱۴]. در ایران دو گروه موسسات حسابرسی وجود دارد. گروه اول موسساتی که نام آنها در لیست حسابرسان معتمد بورس ذکر شده و گروه دوم موسساتی که جزء حسابرسان معتمد بورس نیستند. در این تحقیق گروه اول جزء موسسات بزرگ حسابرسی و گروه دوم جزء موسسات کوچک محسوب شده اند. بنابراین فرضیه چهارم تحقیق به صورت زیر است:

H4: اندازه موسسه حسابرسی با تغییر حسابرس رابطه عکس دارد.

درماندگی مالی:

موقعیت مالی صاحبکار اهمیت زیادی در تصمیمات مربوط به نگهداشت یا تغییر موسسه حسابرسی دارد. صاحبکارانی که در شرایط مالی نامناسب قرار دارند بیشتر تمایل دارند که حسابرسان با

استقلال بالاتر داشته باشند و بیشتر تمایل به تغییر حسابرس دارند [۱۸]. ملاک درماندگی مالی شرکت ها در بورس اوراق بهادار تهران ماده ۱۴۱ قانون تجارت مصوب سال ۱۳۴۷ است. طبق این ماده اگر بر اثر زیان های وارده حداقل نصف سرمایه شرکت از میان برود، هیئت مدیره مکلف است بلافاصله مجمع عمومی فوق العاده صاحبان سهام را دعوت نماید تا موضوع انحلال یا بقای شرکت مورد شور و رأی واقع شود. شرکت های مشمول ماده ۱۴۱ در این تحقیق به عنوان شرکت های درمانده مالی در نظر گرفته شده اند. فرضیه پنجم تحقیق به صورت زیر است:

H5: درماندگی مالی شرکت صاحبکار با تغییر حسابرس رابطه مثبت دارد.

حق الزحمه حسابرسی:

کاهش حق الزحمه حسابرسی در تحقیقات قبلی به عنوان یک عامل اصلی تغییر حسابرس شناخته شده است. ایچنشر و شیلد [۱۶] دریافته اند که حق الزحمه حسابرسی و ارتباط خوب کاری دو عامل مهم تأثیرگذار بر تصمیم انتخاب حسابرس است. زمانی که مدیران از حق الزحمه حسابرسی رضایت نداشته باشند حسابرس را تغییر می دهند. فرضیه ششم تحقیق به صورت زیر است:

H6: حق الزحمه حسابرسی با تغییر حسابرس رابطه مثبت دارد.

۴- روش تحقیق

در این تحقیق سعی شده متغیرهایی که دارای بیشترین تأثیر بر تغییر حسابرس هستند شناسایی شوند. برای کنترل متغیرهای ناخواسته از نمونه های جفت شده استفاده شده است. به این صورت که هر شرکت که تغییر حسابرس داشته با یک شرکت که تغییر حسابرس نداشته از نظر اندازه شرکت و صنعت تطبیق می یابد. به دلیل دوتایی (۰،۱) بودن متغیر وابسته از مدل رگرسیون لجستیک برای سنجش رابطه بین متغیرها استفاده شده است. پس از ساخت مدل با استفاده از اطلاعات شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، رابطه و جهت آن بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل سنجیده شده است.

۴-۱- جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری مورد بررسی در این تحقیق، کلیه شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره ۱۳۸۲ الی ۱۳۸۶ است. علت انتخاب این دوره ۵ ساله، در دسترس بودن اطلاعات مورد نیاز برای محاسبه متغیرهای مستقل و ایجاد مدل است. با توجه به این که متغیر وابسته در این

تحقیق تغییر حسابرس است، لیستی از شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران که بین سال های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۶ حسابرس خود را تغییر داده بودند تهیه شد و با توجه به اطلاعات جمع آوری شده در طی این مدت ۹۱ شرکت به عنوان نمونه انتخاب شدند. با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی ۹۱ شرکت که تغییر حسابرس نداشته اند برای مقایسه انتخاب گردید و به این ترتیب نمونه تحت بررسی شامل ۱۸۲ شرکت است که از نظر اندازه شرکت و صنعت با هم تطبیق داده شده اند.

۴-۲- جمع آوری اطلاعات

اطلاعات مورد نیاز برای محاسبه متغیرهای مورد نیاز برای انجام این تحقیق شامل صورت های مالی شرکت ها، یادداشت های همراه، گزارش هیئت مدیره با استفاده از نرم افزارهای منتشر شده توسط بورس اوراق بهادار تهران و نرم افزارهای تدبیرپرداز و پارس پورتفولیو و همچنین سایت بورس اوراق بهادار تهران جمع آوری شدند.

۴-۳- متغیرهای پژوهش

متغیرهای به کار رفته در این تحقیق شامل دو گروه متغیرهای مستقل و متغیر وابسته است. متغیر وابسته تغییر حسابرس و متغیرهای مستقل شامل: تغییر در مدیریت، اندازه موسسه ی حسابرسی، گزارش مشروط حسابرسی، اندازه شرکت (صاحبکار)، تغییر در حق الزحمه حسابرسی و درماندگی مالی است.

۴-۴- مدل رگرسیون لجستیک

رگرسیون نوعی از تجزیه و تحلیل داده ها است که برای مطالعه ارتباط بین یک متغیر پاسخ (که معمولاً متغیر وابسته نامیده می شود) و چندین متغیر توضیحی (که معمولاً متغیرهای پیش بینی کننده نامیده می شوند)، به کار می رود. رگرسیون لجستیک مدلی آماری برای متغیرهای وابسته دو تایی است. به دلیل دوتایی (۰،۱) بودن متغیر وابسته (تغییر حسابرس) از مدل رگرسیون لجستیک برای سنجش رابطه بین متغیرها در این تحقیق استفاده شده است.

مدل رگرسیون بکار رفته برای تعیین روابط بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل به قرار زیر است:

$$ASW = \beta_0 + \beta_1 LOGA + \beta_2 CHM + \beta_3 ASI + \beta_4 AFE + \beta_5 QO + \beta_6 FD + \varepsilon$$

ASW= تغییر حسابرس

LOGA= لگاریتم داراییها و نشان دهنده اندازه شرکت

CHM= تغییر در مدیریت

ASI= اندازه موسسه حسابرسی

AFE= تغییر در حق الزحمه حسابرسی

QO= اظهارنظر مشروط حسابرسی

FD= درماندگی مالی

متغیر وابسته در این تحقیق تغییر حسابرس است که یک متغیر دوتایی بوده و در صورتی که شرکت حسابرس خود را تغییر داده باشد عدد ۱ و در غیر اینصورت عدد ۰ را می گیرد. متغیرهای مستقل شامل اندازه شرکت است که از لگاریتم داراییها برای محاسبه این متغیر استفاده شده است. تغییر در مدیریت شرکت، متغیر مستقل دیگری است که یک متغیر دوتایی بوده و در صورتی که شرکت تغییر در مدیریت داشته باشد عدد ۱ و در غیر اینصورت عدد ۰ را می گیرد. متغیر بعدی اندازه موسسه ی حسابرسی است که این متغیر نیز متغیر دوتایی بوده و در صورتی که موسسه حسابرسی جزء حسابرسان معتمد بورس باشد، عدد ۱ و در غیر اینصورت عدد ۰ را می گیرد. سایر متغیرهای مستقل تغییر در حق الزحمه حسابرسی، اظهارنظر مشروط حسابرسی و درماندگی مالی هستند که این متغیرها نیز متغیرهای دوتایی بوده و در صورتی که شرکت تغییر در حق الزحمه، اظهارنظر مشروط داشته و یا درمانده مالی (مشمول ماده ۱۴۱) باشد عدد ۱ و در غیر اینصورت عدد ۰ را می گیرد.

۵- نتایج تحقیق

۵-۱- تحلیل توصیفی

نمونه های این تحقیق شامل ۱۸۲ شرکت است که به دو گروه تقسیم شده اند. گروه اول شامل ۹۱ شرکت که حسابرس خود را تغییر داده و گروه دوم (گروه کنترل) شامل ۹۱ شرکت که تغییر حسابرس نداشته اند. از بین این ۱۸۲ شرکت نمونه، ۴۸ شرکت تغییر در مدیریت داشته و ۱۳۴ شرکت تغییر در مدیریت نداشته اند. ۱۷۲ شرکت از ۱۸۲ شرکت نمونه، توسط موسسات بزرگ حسابرسی و ۱۰ شرکت توسط موسسات کوچک حسابرسی شده اند. ۱۶۸ شرکت تغییر در حق الزحمه حسابرسی داشته و ۱۴ شرکت این تغییر را نداشته اند. از بین شرکت های نمونه در این تحقیق ۱۳۷ شرکت اظهارنظر مشروط و ۴۵ شرکت سایر انواع اظهارنظر را دریافت نموده اند و ۴۱

شرکت درمانده مالی (مشمول ماده ۱۴۱) هستند. جدول شماره ۱ نتایج آزمون t را نشان می دهد. نتایج نشان می دهد که از بین متغیرهای مستقل اندازه موسسه ی حسابرسی مهمترین عامل در تغییر حسابرس است.

جدول شماره ۱: نتایج توصیفی

variables	N	MAX	MIN	SUM	MEAN	S.D	T VALUE	SIG
ASW	۱۸۲	۱	۰	۹۱/۰۰	۰/۵۰	۰/۵۰	۱۳/۴۵۴	۰/۰۰
LOGA	۱۸۲	۷/۴۰	۴/۲۸	۱/۹۶	۱/۰۷۸	۷۱۴۲۴	۲/۰۳۶	۰/۰۴
CHM	۱۸۲	۱	۰	۴۸/۰۰	۰/۲۶۳۷	۰/۴۴۱۸۷	۸/۰۵۲	۰/۰۰
ASI	۱۸۲	۱	۰	۱۷۲/۰۰	۰/۹۴۵۱	۰/۲۲۸۵۰	۵۵/۷۹۶	۰/۰۰
AFE	۱۸۲	۱	۰	۱۶۸/۰۰	۰/۹۲۳۱	۰/۲۶۷۲۰	۴۶/۶۰۵	۰/۰۰
QO	۱۸۲	۱	۰	۱۳۷/۰۰	۰/۷۵۲۷	۰/۴۳۲۶۱	۲۳/۴۷۴	۰/۰۰
FD	۱۸۲	۱	۰	۴۱/۰۰	۰/۲۲۵۳	۰/۴۱۸۹۲	۷/۲۵۵	۰/۰۰

جدول شماره ۲ ماتریس ضریب همبستگی بین متغیرهای مستقل را در مدل رگرسیون لوجستیک نشان می دهد. همانطور که نتایج نشان می دهد مشکل همخطی بین متغیرها وجود ندارد. جدول شماره ۳ نتایج آزمون نرمال بودن داده ها را نشان می دهد.

جدول شماره ۲: ماتریس ضریب همبستگی

	CONSTANT	LOGA	CHM	ASI	AFE	QO	FD
COSTANT	1						
LOGA	-0.729	1					
CHM	-0.016	-0.074	1				
ASI	-0.630	0.065	0.105	1			
AFE	-0.256	-0.021	-	-0.45	1		
QO	-0.171	-0.015	0.031	-	0.085	1	
FD	0.729	-0.00	0.074	-	0.021	0.015	1

Significant at 5% level

جدول شماره ۳: نتایج آزمون نرمال بودن داده ها

	Skewness	Kurtosis
Auditor Switch	0.00	2.02
Qualified Audit Opinion	1.18	0.061
Log of Assets	0.98	0.18
Change in Management	1.08	0.84
Auditor Fee	0.00	0.18
Auditor Size	0.98	0.01
Financial Distress	1.32	0.24

Significant at 5% level

۲-۵- نتایج مدل رگرسیون لجستیک

مدل رگرسیون به دست آمده در این تحقیق به قرار زیر است:

$$ASW = 3.316 - 0.236LOGA + 0.518CHM - 2.191ASI - 0.433AFE - 0.274QO + 1.74FD$$

نتایج مدل رگرسیون لجستیک در جدول شماره ۴ آمده است. نتایج نشان می دهد همانطوری که در فرضیه ها پیش بینی شده بود اندازه شرکت (لگاریتم داراییها) و اندازه موسسه ی حسابرسی با تغییر حسابرس رابطه عکس و درماندگی مالی شرکت و تغییر در مدیریت با تغییر حسابرس رابطه مثبت دارند. اما، اظهارنظر مشروط حسابرسی و حق الزحمه حسابرسی برخلاف پیش بینی انجام شده در فرضیه ها دارای رابطه مثبت با تغییر حسابرس هستند. به طور کلی درصد درستی مدل ۷۵٫۳٪ و تنها اندازه موسسه ی حسابرسی در سطح ۵٪ به طور با اهمیتی با تغییر حسابرس رابطه دارد.

جدول شماره ۴: نتایج رگرسیون لجستیک

Variables	Predicted sign	B	S.E	Wald	df	sig	EXP(B)
LOGA	-	-0.236	0.230	1.050	1	0.306	0.790
CHM	+	0.518	0.457	1.282	1	0.258	1.678
ASI	-	-2.191	1.124	3.798	1	0.05	0.112
AFE	+	-0.433	0.605	0.512	1	0.474	0.649
QO	+	-0.274	0.409	0.450	1	0.502	0.760
FD	+	1.74	1.7	1.05	1	0.306	0

Significant at 5% level

۶- نتیجه گیری

در این تحقیق رابطه بین تغییر حسابرس و دو گروه متغیر مستقل (عوامل مربوط به حسابرس و عوامل مربوط به صاحبکار) بررسی شده است. نمونه ها شامل ۱۸۲ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است که از این تعداد ۹۱ شرکت حسابرس خود را تغییر داده و ۹۱ شرکت تغییر حسابرس نداشته اند. به منظور بررسی رابطه بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل از مدل رگرسیون لجستیک استفاده شد و نتایج تحقیق نشان داد اندازه موسسه ی حسابرسی دارای رابطه معنی داری با تغییر حسابرس می باشد. به علاوه، نتایج تحقیق نشان داد دریافت اظهارنظر مشروط رابطه ای با تغییر حسابرس ندارد و بنابراین وجود اظهارنظرفروشی در بورس اوراق بهادار تهران تأیید نمی شود.

The determinant factors of auditor switch among companies listed in Tehran Stock Exchange

Arezoo Aghaei
Azam Jari

Abstract

Regarding to the impact of auditor switching on auditor's independence, this issue become an important subject and widely studied in developed countries recently. In spite of the growing concerns of this issue, few studies have been done in Iran to investigate which factors influenced auditor switching. The objective of this study is to find major determinants of auditor switch among companies listed in Tehran stock exchange. In order to verify the determinants of auditor switch, logistic regression model is used in this study. The Sample consists of 182 companies that listed in Tehran Stock Exchange (TSE). From these 182 companies, 91 companies had auditor switch during 2003 till 2007 and 91 companied without auditor switch. The result indicate that between 6 factors that are analyzed in this research only auditor size is significantly related to auditor switch among companies listed in Tehran stock exchange. Furthermore, consistent with previous studies, this study showed that there is no significant relationship between receiving qualified audit opinion and auditor switch. Thus, this result suggests that opinion shopping is not a concern in TSE.

Key words: Auditor switch, logistic regression, qualified audit opinion, Tehran Stock Exchange, opinion shopping

منابع:

۱. خواجهوی، شکراله، زارع، غلام حسن، (۱۳۹۱)، "بررسی رابطه بین ساز و کارهای راهبری شرکتی و انتخاب حسابرس"، **تحقیقات حسابداری و حسابرسی**، انجمن حسابداری ایران، شماره ۱۴.
۲. علوی طبری، سید حسین، ولی زاده لاریجانی، اعظم، اثنی عشری، حمیده، (۱۳۹۰)، "گردش موسسات حسابرسی و کیفیت اطلاعات حسابداری"، **تحقیقات حسابداری و حسابرسی**، شماره ۱۱.
3. Anderson, U., Kadous, K. & Koonce, L., (2004), "The role of incentives to manage earnings and quantification in auditors' evaluations of management-provided information", **Auditing: A Journal of Practice & Theory**, Vol. 23, No. 1, PP. 11-27.
4. Ashbaugh, H. & Warfield, T. D., (2003), "Audits as a corporate governance mechanism: Evidence from the German market", **Journal of International Accounting Research**, Vol. 2, PP. 1-21.
5. Bagherpour, M. and Monroe, G. and Shailer, G., (2010), "Auditor Switching in an Increasingly Competitive Audit Market", Working papers.
6. Beattie, V. & Fearnley, S., (1998), "The importance of audit firm characteristics and the drivers of auditor change in UK listed

- companies", **Accounting and Business Research**, Vol. 25, PP. 227–239.
7. Bedingfield, J. & Loeb, S., (1974), "Auditor changes: An examination", **Journal of Accountancy**, Vol. 137, PP. 66– 69.
  8. Burton, J. C. & Roberts, W., (1967), "A Study of Auditor Changes", **The Journal of Accountancy**, April. PP. 31-36.
  9. Carpenter, C. G. & Strawser, R. H., (1971), "Displacement of Auditors When Clients Go Public", **The Journal of Accountancy**, June, PP. 55-58.
  10. Choi, sung K., (1992), "The effects of qualified audit opinion on earnings response coefficients", **Journal of accounting and economics**, PP. 229-247.
  11. Chow, C. W. and Rice, S. J., (1982), "Qualified audit opinions and auditor switching", **The Accounting Review**, Vol. LVII, PP. 26-35.
  12. Cohen, J., Kbrishnamoorhy, G. & Wright, A., (2002), "Corporate governance and the audit process", **Contemporary Accounting Research**, Vol. 19, No. 4, PP. 573–576.
  13. Copley, P. A. & Douthett, E. B., (2002), "The association between auditor choice, ownership retained, and earnings disclosure by firms making initial public offerings", **Contemporary Accounting Research**, Vol. 19, No. 1, PP. 49–75.

14. DeAngelo, L., (1981), "Auditor independence, 'low-balling' and disclosure regulation", **Journal of Accounting and Economics**, August, PP. 13-27.
15. Dopuch, N. and Simunic, D., (1982), "Competition in Auditing: An Assessment", In Symposium on Auditing Research IV. Urbana: University of Illinois, PP. 401-450.
16. Eichenseher, M. Hagigi and D. Shields, (1983), "Market Reaction to Auditor Changes By OTC Companies", **Auditing: A Journal of Practice and Theory**, Vol. 9.
17. Fama, E. F. and Jensen, M. C., (1988), "Auditor change: A joint test of theories relating to agency cost and auditor differentiation", **accounting review**, october, PP. 663-683.
18. Francis, J. R. and E. R. Wilson, (1988), "Auditor changes: A joint test of theories relating to agency costs and auditor differentiation", **The Accounting Review**, Vol. 63, PP. 663-682.
19. Friedlan, J., (1994), "Accounting choices of issuers of initial public offerings", **Contemporary Accounting Research**, Vol. 11, No. 1, PP. 1-31.
20. Geiger, M., Raghunandan, K. & Rama, D. V., (1998), "Costs associated with going-concern modified audit opinions: an analysis of auditor changes, subsequent opinions, and client failures", **Advances in Accounting**, Vol. 16, PP. 117-139.

21. Gul, F. A., (1992), "A note on audit qualification and switches: some further evidence from a small sample study", **Journal of international accounting auditing and taxation**, (spring), PP. 111-120.
22. Haskins, M. E. & Williams, D. D., (1990), "A Contingent Model of Intra-Big 8 Auditor Changes", **Auditing**, Vol. 9. PP. 55-74.
23. Hudaib, M. and Cooke, T. E., (2005), "The impact of managing director changes and financial distress on audit qualification and auditor switching", **Journal of Business Finance & Accounting**, Vol. 32, No. 9/10, PP. 1703-39.
24. Huson Joher, M. Ali and Shamsheer M., (2000), "The Auditor Switch Decision of Malaysian Listed Firms: An Analysis of Its Determinants and Wealth Effect", **The Capital Market Review**, Vol. 8, No. 1 & 2, PP. 1-23.
25. Ismail, S.H. Aliahmed, H., (2008), "Why Malaysian Second Board Companies Switch Auditors: Evidence of Bursa Malaysia", **International Research Journal of Finance and Economics**, Issue 13, PP. 123-130.
26. Jensen, M. C. & Meckling, W. H., (1972), "Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure", **Journal of Financial Economics**, Vol. 3, PP. 305-360.
27. Jensen, M. C. & Meckling, W. H., (1976), "Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and capital structure", **Journal of Financial Economics**, Vol. 3, PP. 305-360.

28. Krishnan and J. Krishnan, (1996), "The Role Of Economic Trade-Offs In The Audit Opinion Decision: An Empirical Analysis", **Journal of Accounting, Auditing and Finance**, Vol. 11.
29. Lennox, C., (1999), "Audit Quality and Auditor Size: An Evaluation of Reputation and Deep Pockets Hypotheses", **Journal of Business Finance & Accounting**, Vol. 26, No. 7/8, PP. 779-805.
30. Lennox, C., (2000), "Do Companies Successfully Engage in Opinion-Shopping? Evidence from the UK", **Journal of Accounting and Economics**, Vol. 29, PP. 321-337.
31. Lin, Z. Jun and Liu, M., (2010), "The determinants of auditor switching from the perspective of corporate governance in china", **Advances in Accounting, incorporating advances in international accounting journal**, Vol. 26, PP. 117-127.
32. Palmrose, Z., (1984), "The demand for quality-differentiated audit services in an agency-cost setting: an empirical investigation", in Abdel-Khalik, A. and Solomon, I. (Ed.) paper presented at Auditing Research Symposium, University of Illinois, Urbana, IL.
33. Schwartz, K. B. and Menon, K., (1985), "Auditor switches by failing firms", **The Accounting Review**, Vol. LX, PP. 248-261.
34. Takiah, M. I. and Ghazali, S. M., (1993), "Incidence of Qualified Opinions and the Effects on Auditor Switching: an empirical

- study in Malaysia", **Management Journal**, December, PP. 53-63.
35. Teoh, S. H. & Wong, T. J., (1993), "Perceived auditor quality and the earnings response coefficient", **The Accounting Review**, Vol. 68, PP. 346–366.
36. Vanstraelen, A., (2003), "Going-concern opinions, auditor switching, and self-fulfilling prophecy effect examined in the regulatory context of Belgium", **Journal of Accounting, Auditing and Finance**, Vol. 18, PP. 231–253.
37. Watts, R. L. & Zimmerman, J. L., (1983), "Agency Problems, Auditing, and the Theory of the Firm: Some Evidence", **Journal of Law & Economics**, Vol. XXVI.
38. Willenborg, M., (1999), "Empirical analysis of the economic demand for auditing in the initial public offerings market", **Journal of Accounting Research**, Vol. 37, No. 1, PP. 225–239.
39. Williams, D. D., (1988), "The potential determinants of auditor change", **Journal of Business Finance & Accounting**, Vol. 15, PP. 243–261.